

Herefter hører kapitlernes epokeoverskrifter op, og vi kommer til "den egentlige historien". Den egentlige histories problem var – og er – det samme som Rankes: at finde ud af, hvordan det egentligt gik til i fortiden. Sandmo viser her, hvordan generelle antagelser om forandring, så som positivisme, marxisme og den spenglerske verdenshistorie blev omsat i historieskrivning på samfunds- og klasseniveau, og hvordan interesse for det stabile og langvarige vinder frem med strukturalismen og den franske Annales-skole. Post-strukturalismen og den sproglige vending vendte sig bort fra forestillingen om og afsøgningen af det stabile. Menneskelig tænkning er ikke uforanderlige mentaliteter, men ustabile sprogspil.

Indlednings- og afslutningskapitlerne adskiller sig fra de øvrige. Indledningskapitlet er en kortfattet, præcis og ikke mindst elegant introduktion til de problematikker, som knytter sig til bestræbelsen på at forstå fortiden i dens anderledeshed. Det afsluttende kapitel tager bestræbelsen på at forstå fortiden og dens produkt – teksterne – op til nærmere behandling: I Sandmos fremstilling karakteriseres bestræbelsen ved, at sandheden er uopnåeligt ideal, at den historiske fortælling om fortiden betjener sig af de samme litterære genrer og det samme sprog som skønlitteratur, og at der ikke findes nogen ren historieskrivning, som ikke trækker veksler på andet end kilderne. Det er en aktivitet, historikeren foretager, der inkluderer mere end de data, man mere eller mindre direkte kan læse i kilderne.

Den efterfølgende analyse af, hvorledes historieskrivning skaber historisk troværdighed, ligesom analyse af, hvorledes den norske historiker Knut Mykland kontekstualiserer et aristokratisk selskab i 1819, og skaber en forbindelse mellem selskabet og et samfund i forandring, er meget interessante og oplysende. Sidstnævnte peger i retning af, at historisk sandsynlighed ikke kun peger i retning af kilderne, men også i retning af 'det vi mener at vide', de foreliggende tolkninger af en periode

eller et fænomen, som vi også bruger til at skabe sammenhæng i fortidens begivenheder og processer. Hvad historieskrivning og sandhed angår, er der over tid forandring i hvilke former for beskrivelse, vi vil anse for sandsynlige, men den konkrete og detaljerede beskrivelse, virker ifølge Sandmo mere sandfærdig, end den analytiske og overordnede fremstilling. Det virker overbevisende.

Som læseoplevelse har bekendtskabet med denne bog været absolut positivt. Gode eksempler, gode formulering, gode analyser. Men vægtningen af den ældre historiografi på den nyestes bekostning giver for mig at se nogle begrænsninger i den ellers oplagte mulighed i at anvende bogen som undervisningsbog. For eksempel bliver læseren oplyst om en lidt ældre version af verdenshistorie, og om nyere forsøg på at komme bort fra en eurocentristisk forståelsesramme, men får intet af vide om tidens transnationale og globale historie, som for mig at se er det vigtigste felt for fornyelse. Det synes jeg er ærgerligt. Men det skal selvfølgelig ikke afholde nogen fra at læse bogen, der indeholder megen videnskabsteoretisk indsigt og formidlingsevne.

Claus Møller Jørgensen

Jørgen Magnus Sejersted & Sebastian Olden-Jørgensen (eds.), *Historikeren Ludvig Holberg* (Oslo: Spartacus/Scandinavian Academic Press, 2014). 442 pp.

Utgangspunktet for denne boken er en konferanse, avholdt i Bergen i 2012, av det NFR-finansierte prosjektet *Holbergs ideologier*. Prosjektets målsetning er å forstå Holbergs rolle i opplysningstidens tenkning, samt å plassere den skandinaviske opplysningstid i en europeisk kontekst. Det har også sine forgreninger inn i publiseringsprosjektet *Ludvig Holbergs skrifter*; et samarbeid mellom Universitetet i Bergen

og Københavns Universitet med det formål å presentere Holbergs samlede produksjon på Internett. Nettutgaven skulle ha vært ferdigstilt til grunnlovsjubileet i 2014, men så skjedde ikke. I stedet kunne man lese i en bulletin fra *Norsk selskap for 1700-tallsstudier*, datert mai 2014, at de to prosjektene høsten 2015 enten vil være avsluttet eller i sin slutfase. Enn så lenge må den interesserte leser derfor nøye seg med de publikasjoner som springer ut av det første prosjektets konferanser og seminarer. Her fikk man allerede i 2012 *Ludvig Holbergs naturrett*, redigert av Eiliv Vinje og Jørgen Magnus Seiersted; nå foreligger altså *Historikeren Ludvig Holberg*, hvor mange av de samme bidragsyterne er representert, samtidig som en rekke nye har kommet til. Hele 16 bidrag er det funnet plass til, hvis man inkluderer den ene redaktørens innledning og presentasjon av bokens innhold.

I sin innledning åpner Jørgen Magnus Seiersted med å vise til at det ofte blir påpekt at det var historiker Holberg egentlig var, men at hans virke som historiker likevel er "underforsket". Denne påstanden gjentas av flere av bokens andre bidragsytere, og den er utvilsomt egnet til å sette *Historikeren Ludvig Holberg* i det rette perspektiv. At Holberg som historiker ikke har blitt viet tilstrekkelig oppmerksomhet av resepsjonen, er selvsagt riktig i en triviell forstand. Samtidig er det ikke til å stikke under en stol at enkelte av Holbergs historiske verker etter hvert har fått en grundig behandling – ikke minst danmarkshistoriene; og at flere av bokens bidragsytere tidligere har nedlagt et betydelig arbeide i den forbindelse. Andre verker, som kirkehistorien og den jødiske historie, har man vært mindre villig til å behandle. Noe av styrken i *Historikeren Ludvig Holberg* er at også sistnevnte verker er godt representert, og at leseren – ved siden av nye, stimulerende perspektiver på verker som tidligere har vært behandlet av andre – også blir presentert for de deler av Holbergs historiske korpus som vel de færreste med hånden på hjertet kan påstå at

de kjente på forhånd. Boken kan i den forstand utmerket godt forstås som et forsøk på å gjøre Seiersteds påstand om at historikeren Holberg er "underforsket" til skamme – eller i det minste gjøre det lettere for den videre forskning å gjøre det til skamme så raskt som mulig.

Seiersted har imidlertid et annet viktig poeng som er verd å dvele litt ved. At historikeren Holberg er "underforsket" betyr nemlig ikke bare et en bestemt del av hans korpus inntil nå har fått mindre oppmerksomhet enn den fortjener. Det betyr også "at resepsjonen ofte har måttet bruke nokså generelle vendinger om den rikdommen Holbergs verk byr frem av idé-historisk materiale, av mangfoldige kilder og av en for Holberg karakteristisk blanding av underfundig ironi og vidd. Profilerte lesninger av særlige tematikker og kontekstuelle forhold er det færre av." (s. 13) Her er det med andre ord mye ugjørt; ikke minst med tanke på hva som i de siste tiårene har kommet av internasjonal forskning rundt den perioden som gjerne kalles for "opplysningstiden". Det er ingen tvil om at dette har gjort det mulig å kontekstualisere Holberg på måte som man tidligere ikke kunne. I *Historikeren Ludvig Holberg* er det først og fremst Anne Eriksen som i sin artikkel "Historiebegrep og historiske genre" tar opp denne tråden og etablerer noen perspektiver som den fremtidige Holbergforskning ikke vil ha råd til å overse. Når det gjelder spørsmålet om kontekstualisering, er det imidlertid også andre problemstillinger knyttet til dette; og her vil man ikke finne særlig hjelp i den forskning som Seiersted refererer til. Hjelp vil man snarere finne i de refleksjoner som den andre av bokens redaktører, Sebastian Olden-Jørgensen, innleder sitt bidrag om Holbergs statsforståelse med:

Når man beskæftiger sig med en forfatter med en så omfattende produktion som Ludvig Holberg, består der en stadig fristelse til at behandle ethvert emne som en ren Holberg-eksegese, det vil si at forblive

inden for de 'kanoniske skrifers' faste rammer – eventuelt inden for ét eneste skrift – og alt efter gemyt syntetisere eller harmonisere de utsagn, man finder spredt rundt omkring i forfatterskabet. Jeg skal ikke på nogen måte prinsipielt afvise denne form for analyse, men blot konstatere, at den er et valg og har sine begrensninger, ikke minst ud fra en historisk synsvinkel, fordi det ofte negligerer eller underbetoner kontekstens betydning. (s. 89)

Som en konsekvens av dette starter ikke Olden-Jørgensen med å presentere hva Holberg måtte ha å si om staten i sine ulike historiske eller naturrettslige skrifter – og hvordan alt dette eventuelt henger sammen eller lar seg rekonstruere som en helhetlig og konsistent oppfatning. Han starter derimot med å gi en kort skisse av datidens danske politiske kultur og de forståelser av staten som ligger innenfor denne. Dette er kontekst i eminent forstand. Den er ikke konstruert gjennom en nærsynt Holbergseksegese eller med bakgrunn i en mer eller mindre presis epokekarakteristikk, men den angir med all ønsket tydelighet de rammer som Holberg tenkte og skrev innenfor. I idehistorisk forstand vil ethvert verk ha en uønsket kontekst; uønsket i den forstand at verket selv ikke kan kreve å bli vurdert i et bestemt perspektiv. En slik kontekst vil heller aldri kunne fremstå som rent idehistorisk eller rent realhistorisk. Skulle man ta seg tid til å reflektere en smule i forlengelsen av de perspektiver som Sejersted og Olden-Jørgensen skisserer, og ta på alvor førstnevntes forhåpninger om at *Historikeren Ludvig Holberg* skal kunne anspore til videre forskning, er det én ting som for denne anmelder virkelig fremstår som "underforsket" – og det er Holbergs danske kontekst. En begynnelse kunne være å la andre av datidens danske historikere og jurister – det være seg Henrik Weghorst, Andreas Højer eller Hans Gram – fremstå som selvstendige aktører, og ikke henvist til å spille rollen som

Holbergs inspirasjonskilder eller antagonister; kort sagt – at det intellektuelle liv i det oldenborgske eneveldet gis en sjanse til å vise at de svar og innsikter som Holberg tilbyr, ikke var de eneste tilgjengelige.

Dette er overhodet ikke ment som en kritikk av boken eller noen av dens bidrag, men kun et forsøk på å ta redaktørene på ordet. For selvsagt trenger Holbergforskningen fortsatt de gode og detaljerte nærlesninger av den typen som Inga Henriette Undheim viser i sine to bidrag; det første om Holbergs *Introduction til de fornemste Europæiske Rigers Historier* (1711) vurdert i forhold til hans forbilde Pufendorf, det andre om Holbergs og Bayles betenkninger over historier. Meget opplysende er også Tim Berndtssons sammenliknende lesning av forholdet mellom Holberg og Pufendorf, med fokus på at den siste en periode fungerte som svensk rikshistoriograf og dermed nødvendigvis kom til å vurdere en del historiske hendelser annerledes enn hva man gjorde i København. Kristoffer Schmidt og Bjørn-Arvid Bagge gir interessante innblikk i Holbergs arbeidsmetoder i henholdsvis *Heltehistoriene* og Bergens beskrivelse; videre minner Eiliv Vinje om at Holberg også som historiker først og fremst skriver reflekterende, og at man i iveren etter å plassere hans verker under ulike sjangere ikke må glemme de tråder som tross alt binder dem sammen. Som en avslutning på boken viser Thomas Slettebø hvordan den historieforståelsen som Holberg presenterer i sin danmarkshistorie lever videre innenfor en religiøs ramme, hvor den får et særpreget uttrykk i de såkalte jubelprekener. Dette er i høyeste grad et resepsjonshistorisk nybrottsarbeid.

Uten forkleinelse for de bidrag som her er nevnt, finner denne anmelder å måtte bruke litt mer plass på de artiklene i *Historikeren Ludvig Holberg* som behandler de delene av hans verk som knapt har blitt behandlet tidligere – enten fordi de har blitt ansett for å være uinteressante eller blitt vurdert som for uselvstendige til å fortjene nærmere oppmerk-

somhet. Karen Skovgaard-Petersens analyse av Holbergs lærebok i verdenshistorie, *Synopsis historiae universalis* (1733), er riktignok tidlige publisert (i *Fund og forskning*, 2012), men gir et solid underbygget bilde av en tradisjonell – for ikke å si bakstreversk Holberg, som denne anmelder nok kan ha hatt en mistanke om at fantes et sted, selv om han først nå får det bekreftet. Holbergs verdenshistorie plasseres trygt innenfor en dansk kontekst, nemlig den københavnske universitetsfundas av 1732, som gjorde historie til et eksamensfag ved den lærde skole – og *examen artium* ble den gang avholdt ved Universitetet med dets professorer som sensorer. Mot denne bakgrunn blir det forståelig at *Synopsis* er tradisjonell i formen og dessuten strukturert etter teorien om de fire monarkier, som allerede den gang var å anse som foreldet. Men en lærebok var ikke stedet for eksperimentering.

Rolf Nøtvik Jakobsen gir leseren en inngående og informativ analyse av Holbergs *Almindelig Kirke-Historie* (1738), en mer enn tusen sider langt verk som kom i to opplag i forfatterens levetid og i et tredje etter hans død. Kirkehistorien er modellert etter andre samtidige verker av denne typen, og bærer i liten grad preg av selvstendige kildestudie – noe som antakelig har bidratt til at den har blitt stemoderlig behandlet av en resepsjon som i overveldende grad har fokusert på det originale hos Holberg. Men som Jacobsen med all tydelighet viser, betyr ikke dette at man i kirkehistorien ikke vil finne temaer som henger godt sammen med det holbergske korpus for øvrig.

Torgeir Skorgen behandler i to artikler Holbergs *Jødiske Historie* (1742); det samme gjør Jørgen Magnus Sejersted i en artikkel om Holberg og forsynet. Skorgen viser her hvordan Holberg speiler datidens balanse mellom et etablert teologisk verdensbilde og en historisk fundamentert bibelkritikk i emning. Videre viser han at det er i spenningen mellom hellig og profan historie at man må forstå Holbergs toleransebegrep og de begrensninger dette har.

Sejersted viser på sin side hvordan Holbergs historieskrivning gjør ham til en tvetydig figur, ettersom han fastholder et begrep om det guddommelige som historisk drivkraft i en tid hvor man ellers altfor ensidig har fokusert på de trekk som kan tas til inntekt for en økende sekularisering. Til sammen demonstrerer disse bidragene på en treffende måte at Holberg ikke nødvendigvis er mest interessant der hvor han synes å være mest moderne.

Innenfor sitt avgrensede, men like fullt viktige tema, bidrar *Historikeren Ludvig Holberg* utvilsomt til å bringe Holbergforskningen videre. Bokens redaktører er dessuten bevisst på at det ennå gjenstår mye å gjøre på feltet, samtidig som de flere steder gir antydninger om hvor man etter hvert bør bevege seg hen. Som helhet betraktet, må boken trygt kunne sies å tette de fleste hull i forståelsen av Holberg som historiker, og i den forstand forsvare sin tittel. Skulle denne anmelder likevel opptre som mer kritisk enn det er grunn til, måtte det være ved å påpeke at enkelte Holbergtekster nok hadde fortjent en nærmere gjennomgang. Ser man på den fortegnelsen over Holbergs historiske arbeider som Sejersted presenterer i sin innledning, gjelder dette først og fremst innledningen til *Herodiani Historie* fra 1746 ("Om Aarsagen til Roms umaadelige Tilvæxt") og *Danmarks og Norges Søe-Historie* fra 1747. En annen tekst som kunne ha vært behandlet, eller i det minste trukket inn sammen med andre, er fortalen til *Introduction til Naturens- og Folke-Rettens Kundskab* (1716). I en bok som flere steder fremhever sammenhengen mellom historieskrivning og naturrettelige tankegang hos Holberg, er det merkelig at den sistnevnte teksten ikke trekkes inn. Selv om den er forholdsvis kort, er den like fullt interessant av to grunner – for det første fordi den nettopp *ikke* er hentet fra Pufendorf; der nest fordi den er en tidstypisk fremstilling av naturrettens historiske legitimering.

Thor Inge Rørvik